

PERHONEN LASIKUVUSSA (Le Scaphandre et le papillon)

Ohjaus: Julian Schnabel

Elokuvan levitys: Scanbox Finland Oy

Ikäraja: k 7

Elokuva perustuu Baubyn kirjaan "Perhonen lasikuvussa" (WSOY 1997)

Näyttelijät: Mathieu Amalric - Jean-Do Emmanuelle Seigner - Céline Desmoulins Marie-Josée Croze - Henriette Durand Anne Consigny - Claude Patrick Chesnais - Dr Lepage Niels Arestrup - Roussin Olatz Lopez Garmendia - Marie Lopez Jean-Pierre Cassel - Père Lucien

Oppimateriaalin teemoja:

Kameratyöskentely –
Kameran avulla ihmisyyden ytimeen, Oman ruumiin vankina, Taidemaalari katsoo kameran linssin läpi
Oppimateriaali lukiolaisille.

Voitte tutustua keskustelun pohjaksi elokuvan kotisivuihin
www.thedivingbellandthebutterfly-themovie.com

Keskustelkaa elokuvan katsottuanne elokuvan herättämistä ajatuksista ja tunteista.

Elokuvan keskeisiä teemoja ovat elämän ja kuoleman mysteerit, luopumisen vaikeus, rakkauden merkitys ja ihmisenä olemisen suuret kysymykset. Myös kommunikaatio, itseilmaisu ja ymmärtäminen ovat keskeisiä teemoja.

Elokuvassa pohditaan myös ihmisarvoa, Omanarvotuntoa, ruumiin rajoja ja fyysistä rajallisuutta.

Kuolemaa silmästä silmään katsova ymmärtää vihdoin kliseiden arvon ja ymmärtää rakkauden merkityksen.

Kameratyöskentely – Kameran avulla ihmisyyden ytimeen

1.
Mitä keinoja elokuvassa käytetään katsojan samaistamisessa päähenkilön Jean-Dominique Baubyn, Jean-Don, (Mathieu Amalric) asemaan?

Elokuvan näkökulma on sidottu alussa tiukasti päähenkilön näkökulmaan ja katsoja ikään kuin katsoo maailmaa hänen silmillään. Kamerasta

tulee päähenkilön silmä. Näkökulmaa korostaa Jean-Dominiquen itseironinen kertojan ääni. Muun muassa subjektiivisen kameran käytöllä katsoja viedään päähenkilön nahkoihin kärsimään hänen kanssaan ja toisaalta kamera-ajot kuljettavat katsojan mukaan Jean-Dominiquen mielikuvituksen lennoille. Myös äänimaailma sydämenlyönteineen korostaa päähenkilön näkökulmaa ja elokuvan verkkainen rytmi pitkine otoksineen vie katsojan Jean-Dominiquen aikakokemukseen ja elämänrytmiin.

2.

Perhonen lasikuvussa elokuvan kameratyöskentely on harvinaisen kekseliästä ja kameran rooli nousee hyvin esiin. Kameratyöskentelyllä onkin suuri osuus elokuvan kokonaisuudessa ja sillä on suuri rooli päähenkilön maailman ja tunteiden välittämisessä. Puolalaisen kuvaajan Janusz Kaminskin kameratyö oli myös Oscar-ehdokkaana.

Selittäkää seuraavat kameratyöskentelyyn liittyvät termit ja miettikää mitä niistä on käytetty *Perhonen lasikuvussa* - elokuvassa.

- Subjektiivinen kamera / point of view shot (Kamera on tapahtumien keskellä ja katsoja osallistuu tapahtumiin kameran paikalta.)

- Otos (Otos koostuu yhdestä tai useammasta kuvasta, jotka ovat tallentuneet kameran käynnistyksen ja pysäytyksen välillä, eri aikoihin ja eri paikoista kuvatut otokset synnyttävät jatkuvuuden illusion kun ne leikataan peräkkäin. elokuvan estetiikka)

- Monikameratyöskentely (Käytetään studiotyöskentelyssä, lähinnä televisiotuotannoissa.)

- Kuvauskulma (Kameran korkeus kohteeseen nähden. Kuvakulmia ovat yläkulma, tasokulma ja alakulma.)

- Kuvakulma (Näkökulma elokuvan tapahtumiin, määrittää kenen silmin elokuvan tapahtumia katsotaan.)

- Kuvan rajaus (Rajauksella luodaan jännitteitä ja määritellään mitä kuvassa näytetään ja mitä jätetään näyttämättä.)

- Kameran objektiivin polttoväli (Kameran linssi toimii periaatteessa samoin kuin silmä: se välittää otoksesta keräämänsä valon filmille muodostaen otoksen kokoa, syvyyttä ja ulottuvuuksia ilmaisevan kuvan. Kuvan perspektiivivaikutelmaan voidaan vaikuttaa objektiivin polttovälillä. Esimerkiksi laajakulmaobjektiivin käyttö korostaa syvyytsvaikutelmaa, kun taas lähellä ihmissilmän näkemää kuvaa oleva näkymä saadaan aikaa normaaliobjektiivilla.)

Katso lisää esim.

<http://www.vte.fi/tvt/vohjeet/Videot/avtuot3.html>

Bordwell David & Kristin Thompson 2008: *Film Art. An Introduction*. Boston: McGraw-Hill.

Juntunen, Max 1997: *Elävän kuvan sanasto – elokuva-, televisio- ja videoalan keskeiset termit ja käsitteet*. Helsinki: Edita.

Elokuvan estetiikka. 1996. Helsinki: Edita.

3.

Kameran liikkeet ovat oleellinen osa kameratyöskentelyä. Selittäkää seuraavat termit ja etsikää niistä esimerkkejä joko *Perhonen lasikuvussa* -elokuvasta tai muista näkemistänne elokuvista. Miten näitä kameranliikkeitä voidaan käyttää ilmaisullisina välineinä, keksikää esimerkkejä.

Esimerkiksi hyvin rajatuilla kuvakulmilla ja pienillä kameranliikkeillä korostetaan elokuvan *Perhonen lasikuvussa* päähenkilön pieneksi kutistunutta fyysistä maailmaa ja liikkumatilaa. Toisaalta hänen mielikuvituksen lentoaan avartaa runsaampi kuvakulmien ja laajempien kameranliikkeiden käyttö.

- Liikkuva otos (Liikkuvasta välineestä kuvattu otos.)

- Kamera-ajo
(Kamera-ajo on liikkuvalla kameralla kuvattu otos, jossa kamera joko lähestyy kohdetta, loittonee siitä tai seuraa liikettä. Kamera-ajoa voi käyttää leikkauksen vaihtoehtona kun halutaan vaihtaa kuva-kulmaa tai kuvakokoa.)

- Panorointi
(Panoroinnissa paikallaan pysyvä kamera liikkuu vaakatasossa akselinsa ympäri.)

- Tilttaus
(Kameran pystyliike)

4.
Ohjaaja asettaa katsojan sekä Baubyn asemaan että tarkkailemaan häntä ulkoa päin ja muiden silmin. Miten nämä eri näkökulmat on toteutettu kameran kautta?

Subjektiiivinen kamera ilmentää päähenkilön omaa näkökulmaa, objektiiviseen kuvakulmaan siirryttäessä näkökulma laajenee päähenkilön kokemuksen ulkopuolelle ja päähenkilö nähdään myös ulkopuolelta.

5.
Suunnitelkaa kuvitteelliseen elokuvaan yksi kohta erityisesti kameratyön näkökulmasta. Pohtikaa mitä kuvakulmia jne. käyttäisitte saadaksenne ilmaistua haluamanne asian mahdollisimman selkeästi. Tehkää kuvaussuunnitelma, jonka voitte esitellä muille.

Oman ruumiin vankina

"Kuluneen pellavaverhon takaa pilkistävä maidonvalkea valo kertoo, että on aamu. Kantapäitäni särkee ja päässä tuntuu kuin sitä taottaisiin vasaralla. On kuin minut olisi suljettu jonkinlaiseen sukelluspukuun. Pimeys hälvenee vähitellen huoneesta. Tutkiskelen rakkaitteni valokuvia, lasten piirustuksia, julisteita, pientä tinapyöräilijää, jonka eräs ystäväni lähetti enne Pariisi-Roubaix -kilpailua, ja kannatintankoa sänkyäni yläpuolella, johon olen ollut jo kuusi kuukautta juuttuneena kuin erakkorapu kivensä alle.

Minun ei tarvitse miettiä pitkään tietääkseni missä olen ja muistaakseni, että

elämäni kiepahti kumoon perjantaina, 8. joulukuuta viime vuonna."

(Jean-Dominique Bauby 1997: *Perhonen lasikuvussa*. Porvoo: WSOY)

1.
Aivoinfarkti muuttaa kertarysäyksellä Jean-Dominique Baubyn kiireisen päätoimittajan elämän. Miten elämä muuttuu? Asettautukaa lääkärin asemaan ja kirjoittakaa ohjeita aivohalvauksen kokeneelle potilaalle. Ottakaa fyysisten seikkojen lisäksi myös henkinen selviytyminen

2.
Mitä aivoinfarktilla tarkoitetaan? Entä mikä on locked-in-oireyhtymä?

Ns. loukkuhalvaus tai halvausloukku, joka on aivorungon vahingoittumisesta johtuva halvaustila. Tässä tilassa potilas on kirjaimellisesti loukussa ruumiissaan, täysin tietoisena ympäristöstään mutta lähes täysin vuorovaikutukseen kyvyttömänä.

Jean-Dominique Bauby kuvailee tilaansa seuraavasti: "En ollut koskaan kuullut puhuttavan aivorungosta. Sinä päivänä tuo sisäisen tietokoneemme avainyksikkö, välttämätön yhdysside aivojen ja ääreishermoston välillä, ilmoitti kertarysäyksellä olemassaolostaan, kun yllättävä tapaturma aivoverisuonissa katkaisi yhteyden siihen. Ennen sitä kutsuttiin 'aivohalvaukseksi' ja siihen yksinkertaisesti kuoli. Elvytystekniikkojen kehitys on modernisoinut myös rangaistuksen. Ihminen selviää hengissä mutta kylkiäisenä tulee se, mistä anglosaksit perustellusti käyttävät nimitystä 'locked-in syndrome': potilas on halvaantunut päästä jalkoihin ja suljettu itsensä sisään. Järki on tallella mutta ainoa keino kommunikoida on räpäyttää vasenta silmäluomea."

Lisää tietoa päähenkilön tilan ymmärtämiseksi saatte muun muassa internetissä julkaistussa Sinikka Söderholmin puheterapiaa käsittelevän artikkelin locked-in-oireyhtymää käsittelevästä osasta:

<http://www.terveysportti.fi/terveysportti/ekirjat>

[tmp.Naytaartikkeli?p_artikkeli=fys00034](#)
(Kustannus Oy Duodecim, 2007)

James R. Pattersonin ja Martin Graboisin artikkelista (Stroke, Vol 17, 758-764):
<http://stroke.ahajournals.org/cgi/reprint/17/4/758> (American Heart Association, 1986)

Jean- Dominique Baubyn muistoksi perustetun locked-in-syndrome säätiön (ALIS - Association du Locked-In Syndrome) sivustoilta:
http://alis-asso.fr/ewb_pages/e/eng_alis.php?PHPSESID=839bc82a9a7d9618b1443628b23bce3d

Muita tietolähteitä:

The Official Patient's Sourcebook on Locked-in-Syndrome. 2004. Icon Health Publications.

Timberg H. – Kaitaro T. 1998:
Aivovammaopas. Turku: Aivovammaliitto.

http://en.wikipedia.org/wiki/Locked-In_syndrome (Wikipedian tietopaketti)

<http://www.ninds.nih.gov/disorders/lockedinsyndrome/lockedinsyndrome.htm> (National Institute of Neurological Disorders and Stroke – informaatio sivu)

<http://www.bmj.com/cgi/content/full/331/7508/94> (Oireyhtymästä kärsivän Nickin tarina)

<http://healthlink.mcw.edu/article/921775038.html>
(Medical college of Wisconsinin artikkeli)

http://www.sfn.org/index.cfm?pagename=brainBriefings_unlockingLockedInSyndrome
(The Society of Neurosciencen artikkeli)

3.
Elokvassa kuvataan monenlaisia vankiloita joihin ihminen voi joutua. Miettikää mitä nämä elokuvan vankilat ovat?

Jean-Domique on vangittu omaan ruumiiseensa, hänen isänsä (Max von Sydow) on jäänyt oman asuntonsa vangiksi koska ei jaksa enää

laskeutua portaita neljännen kerroksen asunnostaan. Päähenkilön tuttava menetti vapautensa jouduttuaan panttivangiksi Jean-Dominiquen luovutettua hänelle paikkansa lentokoneesta. Baubyn lasten äiti, Céline (Emmanuelle Seigner) taas elää menneisyyden ja rakkauden vankilassa.

4.
”Rakastan matkustamista. Onneksi olen voinut vuosien varrella varastoida riittävästi kuvia, tuoksuja ja aistimuksia jotta saatan lähteä täältä silloin kun harmaa taivas evää kaiken toivon ulospääsystä. Ne ovat omituisia vaelluksia. Newyorkilaisbaarin eltaantunut haju. Köyhyyden tuoksu Rangoonin torilla. Maailmankolkasta toiseen. Pietarin hyytävä valkea yö tai auringon uskomaton hehku Furnace Creekissä, Nevadan autiomaassa.”

Tärkeä osa elokuvaa ovat Jean-Dominiquen huikeat mielikuvitusmatkat joita hän tekee sairastuoteeltaan. Haaveilu on oiva keino selviytyä synkistä hetkistä vaikka ei olisi sänkyyn sidottukaan. Minne tekisitte oman mielikuvitusmatkanne?

5.
Elokuva on tositarina ja siinä kuvattu kirjan saneluprosessi on todella tapahtunut. Baubyn kustantajan lähettämä avustaja (elokuvassa Anne Consignyn esittämä Claude), kirjasi ylös ”muistiinpanoja liikkumattomalta matkalta” silmänräpäytyksillä tapahtuvan sanelun perusteella. Prosessin tuloksena syntyi kirja *Perhonen lasikuvussa* (WSOY 1997) jonka filmatisointi elokuva on. Tutustukaa kirjaan jos se on mahdollista, mutta voitte tehdä seuraavia tehtäviä myös kirjaa lukematta.

Kirja *Perhonen lasikuvussa* koostuu lyhyistä luvuista, jotka on otsikoitu yhdellä ainoalla sanalla:

Esipuhe,
Tuoli
Rukous
Kylpy
Aakkoset
Keisarinna
Cinecittá
Turistit
Makkara

Suojelusenkeli
 Valokuva
 Toinen yhteensattuma
 Uni
 Ääni näyttämön sivusta
 Onnenpäivä
 Käärmeen jälki
 Verhot
 Pariisi
 Vihannes
 Kävelyretki
 Kaksikymmentä yhtä vastaan
 Ankanmetsästy
 Sunnuntai
 Hongkongin neidot
 Viesti
 Grévin-museossa
 Rehentelijä
 ”A day in the life”
 Paluu

Millainen tarina näistä sanoista muodostuu?
 Kirjoittakaa jokainen oma versionne Jean-Dominique Baubyn tarinasta rakentamalla se näiden otsikoiden ympärille. Lukekaa tarinanne muille.

Poimikaa pienissä ryhmissä otsikoista sanoja, jotka yhdistätte elokuvan tarinaan. Mitä ne tuovat elokuvasta mieleen, miten kyseinen otsikko on elokuvassa kuvitettu?

6.
 ”Minuus piti kerätä pala kerrallaan: Harrihan se tässä on. Aivoinfarktissa on pelottavaa juuri se, että todellisuus saattaa kadota.” Näin kuvailee kirjailija-kriitikko Harri Närhi neljä vuotta sitten kärsimänsä aivoinfarktin aiheuttamia tuntemuksia (Kotilääkäri 1/2008).

Pohtikaa mikä merkitys aivoinfarktilla on identiteetille ja miten minuus voidaan saada takaisin. Miettikää kysymystä elokuvan kautta, miten Jean-Dominique säilytti identiteettinsä? Mitkä asiat lopulta paljastuivat kaikkein tärkeimmiksi hänen elämässään ja minuudessaan?

7.
 Jean-Dominiquen kohtalo paljastaa miten tärkeä osa ihmisyyttä kommunikaatio ja vuorovaikutus on. Elokuva osoittaa kuitenkin että puhe ei ole ainoa kommunikaation

muoto. Kokeilkaa pareittain elokuvassa käytettyä ”morsetusta”. Miten se toimii, saatteko viestinne perille ainoastaan silmänräpäytyksillä?
 Keskustelkaa lopuksi vuorovaikutuksen merkityksestä ja miettikää vaihtoehtoja puhutulle kielelle kommunikaation välineenä.

Taidemaalari katsoo kameran linssin läpi

1.
 Ohjaaja Julian Schnabel on myös tunnettu kuvataiteilija. Miten hänen taidemaalari-taustansa näkyy elokuvassa?

Ohjaajan taidemaalari-tausta näkyy ainakin huolellisessa kuvasuunnittelussa ja sommittelussa sekä vahvassa visuaalisessa ilmaisussa. Schnabel katsoo aiheitaan kameran linssin läpi kuvataiteilijan näkövinkkelistä ja ”maalaa” valkokankaalle kamerallaan. Tyylittely sekä sävyjen ja värin käyttö kertovat kuvataiteilijan näkemyksestä.

Schnabel on itse sanonut että hänen spontaani elokuvateon työtapansa muistuttaa maalaamista. Kuolemaa koko ikänsä pelännyt taiteilija on myös sanonut tuntevansa olevansa elossa maalatessaan. Näitä elämän, kuoleman ja taiteen teemoja hän käsittelee myös elokuvassaan. Hänen on myös todettu katsovan maailmaa sekä tauluissaan että elokuvissaan kuolevaisuuden käsitteen kautta. Hän on sanonut tehneensä Perhonen lasikuvussa elokuvan tullakseen sinuiksi oman kuolevaisuutensa kanssa: ”tehtyäni tämän elokuvan en enää pelännyt kuolemaa.”

2.
 Julian Schnabelin maalauksia voi nähdä joko Kiasman (<http://www.kiasma.fi/index.php?id=1579&FL=1&L=0>) näyttelyssä tai Galerie Forsblomissa (http://www.galerieforsblom.com/index.phtml?page_id=1016&navi_id=1016). Molemmat näyttelyt ovat avoinna 13.4.2008 saakka.

Tutustukaa Schnabelin töihin joko näyttelyissä tai internetissä.

Valitkaa seuraavista teoksista tai Kiasman sivuille esitellyistä teoksista yksi, johon haluatte tutustua tarkemmin joko yksin tai pienissä ryhmissä. Esitelkää valitsemanne teos ja tulkinta siitä muulle luokalle. Keskustelkaa lopuksi yhdessä mitä yhtäläisyyksiä löydätte Schanbelin maalaustaiteesta ja *Perhonen lasikuvussa* - elokuvan kuvallisesta ilmaisusta.

http://www.guggenheimcollection.org/site/artists/work_lq_20076.html

http://moca-la.org/museum/pc_artwork_detail.php?acsnm=85.82&keywords=Julian%20Schnabel&x=0&y=0&

http://moca-la.org/museum/pc_artwork_detail.php?acsnm=85.83&keywords=Julian%20Schnabel&x=0&y=0&

http://moca-la.org/museum/pc_artwork_detail.php?acsnm=85.84&keywords=Julian%20Schnabel&x=0&y=0&

3.
Tutustukaa Julian Schnabelin omakuvaan vuodelta 2004. Kirjoittakaa kuvaus hänestä ja hänen luonteestaan kuvan perusteella, mitä hän haluaa itsestään kuvalla sanoa. Toteuttakaa vielä omakuvanne ja miettikää millaisen kuvan haluatte itsestänne välittää? Mikä voisi olla omakuvan tehtävä ja mihin niitä tarvitaan? Voiko elokuva olla omakuva?

http://www.studioesseci.net/allegati/mostre/338/Self%20Portrait_m.jpg

4.
Schnabel itse kokee olevansa ennen kaikkea taidemaalari: "Olen ehdottomasti taidemaalari. Satun tekemään myös elokuvia, mutta joka aamu nousen ylös ja näen maalauksia kaikkialla ympärilläni." (Helsingin Sanomat 7.3.)

Keskustelkaa miten elokuvien tekeminen ja maalaaminen poikkeavat toinen toisistaan. Entä mitä luulette Schnabelin tarkoittavan toteamuksella "Maalaus on vapaata saksofoninsoittoa elokuvantekoon verrattuna."

5.
Schnabel itse pohtii elokuvan ja maalauksen erilaisuutta taidemuotoina seuraavasti: "Elokuvan päätyttyä ihmiset haluavat ymmärtää, mitä ovat nähneet. Mutta maalauksista kiinnostuneet ihmiset eivät välitä vaikka eivät kaikkea ymmärtäisikään." Mitä mieltä olette tästä? Miten itse katsotte elokuvaa ja maalausta, päteekö Schnabelin väite teihin? Pohtikaa tätä erityisesti *Perhonen lasikuvussa* -elokuvan ja Schnabelin maalausten kautta. Muistelkaa niiden katsomiskokemusta ja miettikää miten ne erosivat toisistaan?

Julian Schnabelin haastatteluja:

<http://www.cbsnews.com/stories/2008/02/03/sunday/main3783479.shtml>

http://www.telegraph.co.uk/arts/main.jhtml?xml=/arts/2008/01/19/sm_julianschnabel119.xml&page=3

Helsingin Sanomat 7.3.2008

Suomen kuvalehti 10/2008

Elämäkertatietoja

http://www.studioesseci.net/allegati/mostre/338/Self%20Portrait_m.jpg

Oppimateriaalin on laatinut FM Marjo Kovanen.

Oppimateriaalin on tuottanut Anna-Liisa Puura-Castrén Koulukinosta.